

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МИТНИХ ПРОЦЕДУР НА МІЖНАРОДНОМУ І НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

У даній статті досліджуються, теоретичні та практичні аспекти розвитку правового регулювання митних процедур на міжнародному та національному рівнях з послідуочим їх порівнянням. Детально розкривається поняття та сутність митних процедур, мета та фактори їх розвитку в Україні згідно із стандартами Кіотської конвенції.

In this article such questions are investigated according to International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures (Kioto Convention) and Customs Code of Ukraine: the conception and essence of customs procedures, the aim and factors of it's development in Ukraine according to Kioto Convention's standards

Постановка проблеми.

Застосування міжнародних стандартів здійснення митних процедур без досконалого вивчення поняття та сутності митних процедур, факторів розвитку їх правового регулювання, мети яка б обумовлювала їх застосування може істотно знизити їх результативність у будь-якій країні.

Розвиток систем аналізу і управління ризиками, досягнення у галузі інформаційних технологій і електронного обміну даними створюють нові вимоги і надають можливості для вдосконалення митних процедур. Ці вимоги і можливості враховуються в практиці митного регулювання, але відсутній чіткий підхід до оцінки можливості виконання міжнародних стандартів здійснення митних процедур в українських умовах.

В оцінках наслідків і перспектив гармонізації і спрощення митних процедур існують протилежні переконання [1]. З одного боку виявляються сумніви в досягнутих результатах гармонізації і спрощення митних процедур. Згідно цій точці зору необхідно припинити процес спрощення і підсилити ступінь державного контролю у сфері зовнішньоекономічної діяльності (далі -

ЗЕД). З другого боку, виражається крайня необхідність в прискоренні приєднання до Кіотської конвенції. Ці два крайні випадки виражають суть суперечності, яка виникає в результаті складності ситуації і наявності декількох сторін, інтереси яких зачіпаються в різній ступені. Держава, що володіє регулюючою дією на економіку, зокрема, використовуючи методи державного регулювання ЗЕД і митного регулювання, повинна представляти соціально-економічні інтереси суспільства в цілому. Разом з тим, певні групи суспільства або інші держави можуть чинити тиск на митну політику, що проводиться державою, на шкоду національним інтересам.

Набуття членства України у Світовій Організації Торгівлі (5 лютого 2008 року) та приєднання до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур (5 жовтня 2006 року) вимагає від нашої держави здійснювати всі інтеграційні процеси у сфері правового регулювання митних процедур на принципах узгодженості, поступовості та планованості із врахуванням специфіки митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні *Аналіз наукових досліджень та публікацій.*

Українські та зарубіжні вчені активно займаються проблематикою пов'язаною з прискоренням, спрощенням і гармонізацією митних процедур, а також з визначенням показників митної діяльності. Концептуальні основи гармонізації і спрощення митних процедур розкривали в своїх працях вітчизняні вчені, такі як С.О. Колобов, О.О.Ніколайчук, С.В.Жлуктенко, С.В.Коваль, М.Ланг, І.В.Коновалов, В.С.Давидюк, В.В. Наумов, С.О. Фесенко, а також провідний фахівець Державної митної служби України П.Пашко.

Активно займаються проблематикою, пов'язаною з прискоренням, спрощенням і гармонізацією митних процедур також російські науковці. Концептуальні основи гармонізації і спрощення митних процедур розкривали в своїх працях такі російські вчені як Данільцев А.В., Дюмулен І.І., Лозбенко Л.А., Корняков К.А., Шамахов В.А. Проблема оцінки показників митної діяльності присвячені роботи вчених Російської митної академії Косенко В.Л., Макрусев В.В., Опошнян Л.І., і ін. Велика увага надається концептуальним

основам гармонізації і спрощення митних процедур, тоді як підходи до оцінки можливостей приєднання до конвенції досліджені не достатньо. Не розглядається специфіка зміни показників в результаті вдосконалення митних процесів відповідно до стандартів конвенції. В той же час, розроблені теоретичні аспекти митного регулювання створюють наукову базу та методичне забезпечення прийняття рішень про застосування стандартів Кіотської конвенції.

Метою даної статті є визначення поняття та сутності митних процедур, згідно з вимогами Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотської конвенції) та Митного кодексу України, а також аналіз дослідження мети та факторів розвитку митних процедур в Україні згідно із стандартами Кіотської конвенції

Викладення основного матеріалу.

На сучасному етапі розвитку митної справи в Україні значна увага приділяється вдосконаленню митних процедур. В результаті лібералізації¹ ЗЕД відбулося значне збільшення обсягів зовнішньої торгівлі, що вимагало принципово змінити підходи до встановлення порядку і правил переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон. У якості основного джерела митного законодавства, яке найбільш повно відображає основні стандарти здійснення митних процедур у нових умовах є Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур, яка конвенція розроблена Всесвітньою митною організацією (колишньою Радою митного співробітництва) та укладена у ході раунду переговорів глав митних адміністрацій [2]. Ця конвенція лягла в основу митних кодексів багатьох держав світу. Деякі принципи та стандарти конвенції застосовувались, ще у

¹ Лібералізація зовнішньої торгівлі – скасування державної монополії на зовнішню торгівлю, принципове допущення до зовнішньоторговельних операцій всіх господарюючих суб'єктів при деяких обмеженнях, надання свободи (у різній степені) у використанні валютної виручки учасникам зовнішньоекономічної діяльності.

СРСР²[3]. Приєднання до Кіотської конвенції є однією з основних умов вступу кожної держави до Світової організації торгівлі.

У 1999 році в Брюсселі главами митних служб країн-членів ВМО положення конвенції були переглянуті у зв'язку із зміною умов здійснення зовнішньоторговельних операцій, появою принципово нових можливостей у сфері інформаційних технологій та інше. Багато стандартів «Переглянутої Кіотської конвенції» стали настільки новаторськими, що більшість країн і на даний час не прийняла їх повністю. Наприклад Росія не підписала жодного з Додатків Кіотської конвенції, що містять конкретні стандарти здійснення митних процедур, однак при підготовці нової редакції Митного кодексу РФ [4] 2003 року положення конвенції були максимально враховані. Разом з багатьма запозиченнями, ряд принципів положень конвенції не було прийнято, що обумовлено очевидною неможливістю значних спрощень митних процедур в російських умовах.

Беларусь ще не приєдналась до Кіотської конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур, однак найближчим часом планує приєднатись до вищезазначеного документу. На даний час у Беларусі розроблений проект нової редакції митного кодексу який заснований на положеннях даної міжнародної конвенції[5].

Країни ЄС приєднались тільки до Загального додатку конвенції, так як бажають підготувати новий митний кодекс Європейського союзу та в залежності від того, що там буде передбачено – приєднатись до спеціальних додатків. Серед країн що приєднались до спеціальних додатків конвенції – Кітай, Корея, Японія, Австралія та ряд інших.

На відміну від вищезазначених країн, Україна 5 жовтня 2006 року приєднавшись до Кіотської конвенції взяла на себе зобов'язання за три роки запровадити Стандартні правила Загального додатку³, Спеціальних додатків⁴ та

²Положение ГУТК СССР от 18 августа 1989 года № 137 «О порядке пропуска и декларирования товаров и имущества, перемещаемых через государственную границу СССР» (в практику таможенного оформления и таможенного контроля введена процедура декларирования с применением ГТД)

³ Загальний додаток містить базові принципи та правила митного регулювання, його положення застосовуються до всіх інститутів митної справи (контроль, оформлення, митні режими, платежі). Згідно із п.1 ст.12 додатку I Протоколу про внесення змін до Міжнародної Конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур, прийняття Загального додатку, також як і самого тексту даної конвенції, є обов'язковим для приєднання до неї.

їхніх розділів, впровадити Рекомендовані правила Спеціальних додатків чи їхніх розділів, а також протягом п'яти років впровадити Стандартні правила з перехідним терміном Загального додатку.

З розвитком системи митних органів України за багатьма показниками, такими як зміцнення кадрового потенціалу, розвиток інфраструктури і технічної оснащеності митних органів та ін., з'являється можливість ухвалення ряду стандартів без погіршення результативності митного контролю⁵. Але на сьогоднішній день не склалося певної методики впровадження стандартів конвенції, а також моніторингу їх застосування. Впровадження стандартів, що принципово змінюють механізми здійснення митної справи, вимагає значних витрат і несе ризик зниження результативності митного контролю. Разом з тим, існують гострі проблеми діяльності митних органів, які вимагають першочергового рішення. Впровадження стандартів конвенції повинні вирішувати, а не посилювати ці проблеми.

Принципові зміни порядку здійснення митних процедур можуть спричинити найрізноманітніші наслідки: з одного боку досягнення цільових показників, закладених в основу конвенції (спрощення і прискорення митних процедур без шкоди для цілей митного контролю), з другого боку - зниження достовірності митного контролю. За відсутності адекватних митно-тарифних і нетарифних заходів захисту вітчизняного виробника, які передбачені Генеральною угодою з тарифів і торгівлі 1994 року [6] та Концепцією трансформації митного тарифу України на 1996-2005 роки відповідно до системи ГАТТ/СОТ, затвердженою Указом Президента України від 06.04.96р. №255/96 [7], прискорення і спрощення митних процедур, а, отже, і збільшення обсягів ввезення товарів, лише прискорить процес руйнування найбільш захищених галузей народного господарства. Просте запозичення міжнародного досвіду може призвести до негативних результатів, тому необхідно критично

⁴ Згідно із п.2 ст.12 додатку I Протоколу про внесення змін до Міжнародної Конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур Спеціальні додатки не є обов'язковими для країни, що приєдналася. Країна може прийняти будь який спеціальний додаток або його окремий розділ чи розділи. Спеціальні додатки (їх теж 10, більшість з них, у свою чергу, поділяється на розділи) присвячені окремим процедурам та митним режимам (наприклад: митні формальності, звільнення від ввізного мита та податків, митні склади, вільні зони, транзит та інше)

⁵ Погіршення результативності митного контролю полягає у виникненні ризику переміщення через митний кордон України товарів та транспортних засобів з порушенням митного законодавства (наприклад: переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності ст.345 Митного кодексу України)

відноситися не тільки до суті стандартів, але і до цільових показників, закладених в основу конвенції, порівнюючи їх з показниками результативності митної справи в Україні. Аналіз конвенції в цілому і кожного стандарту окремо повинно будуватися на основі теорії, що показує вплив зміни існуючих механізмів і процесів на зміну показників діяльності митних органів, з врахуванням особливостей митної справи в Україні.

Оскільки об'єктом регулювання Кіотської конвенції є система митних процедур, то на початку необхідно дати коротку характеристику митних процедур в Україні, а також проблем пов'язаних з їх застосуванням.

Визначення поняття митних процедур міститься у ст.1 п.19 Митного кодексу України[8]. Під митними процедурами розуміються операції, пов'язані із здійсненням митного контролю за переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон України, митного оформлення цих товарів і транспортних засобів, а також із справлянням передбачених законом податків і зборів.

У Кіотській конвенції загальне поняття терміну „митні процедури” відсутнє, під терміном „митні процедури” у конвенції розуміється сукупність дій, що підлягають виконанню відповідними особами і митною службою з метою дотримання вимог митного законодавства⁶. Сукупності дій, які відбуваються перед декларуванням та розміщенням товарів під вибраний митний режим, у конвенції іменуються як «митні формальності, які відбуваються перед подачею декларації на товари».

У тлумачному словнику митного права надано визначення митних формальностей як сукупності передбачених митним законодавством та іншими нормативно-правовими актами вимог, виконання яких є обов'язковою умовою переміщення через митний кордон товарів, інших предметів, транспортних засобів [9].

Всі перераховані визначення різні за змістом. Щоб уникнути плутанини при порівнянні норм Митного кодексу України і Кіотської конвенції, позначимо межі термінів: митні процедури є загальним поняттям, що включає

⁶ Розділ 2 Загального додатку Міжнародної Конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур від 18.05.73р.

сукупність митних процедур, які відбуваються перед випуском товарів у вільний обіг відповідно до заявленого митного режиму. Будь-яка логічно завершена послідовність митних операцій (прибуття, тимчасове зберігання, декларування та ін.) і будь-які інші дії пов'язані із здійсненням митного контролю, митного оформлення, справлянням передбачених законом податків і зборів розглядаються як митна процедура.

Необхідно також зазначити, що спільність усіх митних процедур полягає у тому, що всі вони носять процесний та стандартизований характер, який постає у вигляді послідовності операцій, що супроводжуються зміною статусу товарів (заборон і обмежень на користування і розпорядження товарами) для митних цілей.

Одним із загальних понять, разом з митними процедурами, є митне оформлення. Визначення митного оформлення міститься в ст.1 п.14 Митного кодексу України. Під митним оформленням розуміються процедури, які пов'язані із закріпленням результатів митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, і мають юридичне значення для подальшого використання цих товарів і транспортних засобів.

У Кіотській конвенції загальне поняття терміну «митне оформлення» більш узагальнене та визначається як здійснення митних формальностей, необхідних для випуску товарів у вільний обіг, з метою внутрішнього споживання, експорту чи переведення під інші митні режими;

Порівнюючи вищезазначені поняття у різних правових документах можна стверджувати, що вони також різні за змістом, однак мають спільну мету, а саме документальне оформлення переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон з метою їх подальшого внутрішнього споживання, експорту чи переведення під інші митні режими.

Процес здійснення митного оформлення тісно інтегрований з системою митного контролю, що виражається в особливій черговості етапів здійснення митних процедур, побудованої з урахуванням необхідності здійснювати контроль. Як відмічено в монографії К.А. Корнякова [10] «митний контроль і

митне оформлення товарів і транспортних засобів, будучи різними функціями, в той же час тісно взаємозв'язані і здійснюються паралельно, а часто і одночасно».

У відповідності з ст.1 п.15 Митного кодексу України, митний контроль є сукупність заходів, що здійснюються митними органами в межах своєї компетенції з метою забезпечення додержання норм цього Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

У Кіотській конвенції загальне поняття терміну «митний контроль» дуже схоже з поняттям що визначає Митний кодекс України, однак воно більш узагальнене, і ним визначається сукупність заходів, що здійснюються митною службою з метою забезпечення дотримання митного законодавства;

Визначення митного контролю узгоджується з визначенням митної справи. Це пов'язано з тим, що митний контроль є найважливішою складовою частиною митної справи, і їх цілі повинні бути узгоджені.

Митна справа є одним з найбільш загальних понять, визначених Митним кодексом України, однак Кіотська конвенція не містить визначення поняття «митна справа». Згідно зі ст. 3 Митного кодексу України, порядок переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, митне регулювання, пов'язане з встановленням та справлянням податків і зборів, процедури митного контролю та оформлення, боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил спрямовані на реалізацію митної політики України.

Митна справа направлена на забезпечення дотримання заходів державного регулювання ЗЕД. Порядок і правила дотримання таких заходів встановлюється в результаті митного регулювання.

Основна мета митного регулювання та митної справи – досягнути найбільш повного застосування встановленої сукупності заходів регулювання до конкретних об'єктів ЗЕД (товарам і транспортним засобам, переміщуваним через митний кордон України). Результативність діяльності митних органів визначається ступенем досягнення вказаної мети. Проте визначення митного регулювання та митної справи та його результативності є метою лише одного

суб'єкта відносин у сфері митної справи - митних органів. Проте мова не йде про учасників зовнішньої торгівлі у визначенні мети митної справи. Діяльність митних органів по створенню умов, сприяючих прискоренню товарообігу через митний кордон, є однією з основних функцій митних органів. Тому, результативність митної справи повинна визначатися сукупністю показників застосування заходів державного регулювання ЗЕД і показників задоволення права на переміщення товарів.

Таким чином, митне оформлення і митний контроль переслідують мету дотримання законодавства в частині застосування митно-тарифних і нетарифних заходів регулювання з урахуванням інтересів учасників ЗЕД, що стосуються тимчасових і вартісних витрат на здійснення митних операцій.

Здійснення ресурсоемких митних процедур розглядається світовою спільнотою як додатковий нетарифний бар'єр в зовнішній торгівлі[11]. При цьому необхідно визначити, що зайве спрощення митних процедур може спричинити зниження повноти передачі регулюючої дії на потоки експортно-імпортних операцій, тобто зниження результативності митних процедур.

Через складність застосування всіх встановлених обмежень до конкретної сукупності відправок, встановлені державою регулюючі заходи не застосовуються повністю, і задана дія не завжди розповсюджується на переміщуваний через митний кордон товар. Разом з тим можливе і деяке підвищення бар'єру для експортно-імпортних операцій, який безпосередньо не заданий державою, а виникає в результаті здійснення зусиль⁷ при здійсненні митних процедур, як з боку митних органів, так і з боку учасників ЗЕД.

Зниження бар'єрної ролі митних процедур, за умови, що це не створить передумов для порушення учасниками ЗЕД обов'язків по дотриманню митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання, є основним напрямом розвитку митних процедур.

Виходячи з суті митних процедур, світових тенденцій в економіці, а також досягнень науково-технічного прогресу, можна виділити наступні фактори або рушійні сили розвитку митних процедур: ускладнення практики

⁷ Такі зусилля виражаються у певних витратах фінансових, людських та часових ресурсів і можуть коливатися у залежності від складності митних процедур.

зовнішньоекономічної діяльності; глобалізація міжнародної торгівлі, спрощення і підвищення прозорості документообігу усередині транснаціональних корпорацій; розвиток інформаційних технологій; інтеграція митних служб різних країн; політичні рішення керівництва країни.

Всю сукупність стандартів, що відносяться до митних процедур, здійснюваних до випуску товарів у вільний обіг, можна розбити на п'ять груп (напрямів розвитку митних процедур):

- Перспективні митні технології;
- Спеціальні спрощені процедури для окремих осіб;
- Митний пост-аудит;
- Мінімізація документів, що надаються та інформації;
- Забезпечення можливості декларування товарів на кордоні.

Розвиток митних процедур, яке обумовлене впливом перерахованих факторів, стримується певними обмеженнями. Зайве спрощення митних процедур спричиняє за собою зниження їх результативності. Прискорення і спрощення митних процедур на користь учасників ЗЕД вимагає значних витрат на переобладнання, навчання персоналу, реорганізацію підрозділів митних органів, пошук нових засобів впливу на учасників ЗЕД в умовах зниження повноважень митних органів. Використання інформаційних технологій і електронного обміну даними пов'язане з необхідністю підвищення інформаційних систем і захисту інформації. Політичні рішення не завжди можуть бути зважені на предмет можливості їх виконання за рахунок засобів державного бюджету. Проте при підтримці міжнародних організацій такі можливості з'являються.

В процесі реформування митних процедур необхідно орієнтуватись на те, інтереси кого торкнуться та будуть задоволені в результаті змін. При здійсненні митного регулювання повинен бути встановлений деякий баланс інтересів держави і учасників зовнішньої торгівлі. Баланс інтересів учасників ЗЕД і митної служби представляє ВМО/РМС, яка вважає первинними інтереси учасників ЗЕД, але з урахуванням того, що зайве спрощення митних процедур може знизити достовірність митного контролю.

Застосування в Україні сукупності митних процедур, які відбуваються перед випуском товарів відповідно до заявленого митного режиму, на сьогоднішній день характеризується таким чином. При постійно перевищуваних показниках збирання митних платежів, що далеко не повністю відображає ступінь застосування митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання, необхідно звернути увагу на великий потенціал недостовірного декларування відомостей про товари, складність здійснення митних операцій та малу тривалість утримання товарів в зоні митного контролю разом з скороченням повноважень співробітників митних органів по проведенню оглядів і інших форм митного контролю. Разом з тим, постійно спостерігаються черги на міжнародних автомобільних пунктах пропуску, необхідність неодноразового звернення до послуг митного брокера, безліч осіб, які ухвалюють рішення, відсутність реалізації концепції «Єдиного вікна»⁸[11,12], велика кількість документів, що надаються учасником ЗЕД на різних етапах переміщення товарів, які, однак при відсутності зв'язку з митницею країни експорту можуть бути легко фальсифіковані.

В умовах високих тарифів за надання послуг з тимчасового зберігання, учасники ЗЕД суттєво зацікавлені в скороченні термінів зберігання. Але у будь-якому випадку, при тривалому знаходженні товарів в зоні митного контролю навіть без розміщення товарів на склад тимчасового зберігання (СТЗ), спостерігається підвищення платні за кредитування торгових операцій, незастосування сучасних логістичних схем, трудність укладання та ведення зовнішньоекономічних операцій.

На виникнення вказаних наслідків впливають також непрозорість митних процедур, ускладнення вимог відносно документів, що надаються в процесі митного оформлення і митного контролю та відомостей.

Крім того, важко наперед визначити, скільки товари та транспортні засоби будуть знаходитись у зоні митного контролю, а також, яка митна вартість буде прийнята митним органом і, відповідно, яка сума митного збору і

⁸ Державною митною службою України з 30 квітня 2005р. введено в дію Порядок здійснення митного контролю й митного оформлення товарів із застосуванням вантажної митної декларації, що запровадив митне оформлення товарів за принципом „єдиного вікна”. Декларант лише має подати до „єдиного вікна” визначені необхідні для митного оформлення документи й на цьому ж місці отримати результат без обходу низки відділів митниці.

податків буде стягуватись у кінцевому рахунку. Відсутність прозорості митного регулювання дозволяє використовувати приховані регулятори імпорту і разом з тим несе ризик створення необґрунтованих з позицій економічної безпеки адміністративних обмежень. Як наслідок, самостійне становлення митною службою митної вартості товарів – призводить до недотримання принципу декларування, зниження відповідальності за недостовірне декларування, невідповідності в документах, наданих до митних та податкових органів і, як результат, неможливість використання спрощених схем митного контролю на основі принципів пост-аудиту та міжвідомчої взаємодії. Близько 75 відсотків судових рішень припадає на судові спори за митною вартістю. Разом з тим, зниження жорсткості контролю митної вартості передбачає складнощі здійснення митного контролю для митної служби на сучасному етапі її розвитку.

В результаті ускладнення митних процедур спостерігається підвищення адміністративних витрат, кількості спеціальних службовців: митників та фахівців з митного оформлення. Зниження ефективності зовнішньоторговельних операцій особливо помітне для невеликих підприємств.

Таким чином, з'являються цілі управління розвитком митних процедур - вектори зміни процесів для досягнення такого стану, коли їх цілі досягаються і підтримуються на належному рівні. Через складність даних процесів, можливе використання різних варіантів їх розвитку. Одним із шляхів розвитку процесів митного оформлення і митного контролю є поступова модернізація митних процедур і технологій митного контролю згідно стандартам Кіотської конвенції.

Набуття членства України у СОТ (5 лютого 2008 року) а також приєднання нашої держави до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур є визначальними кроками, в економічно-правовому розумінні, на шляху модернізації та прискорення інтеграції СОТ та Європейського союзу, однак в процесі цієї інтеграції найбільш важливим є не гармонізація юридичних текстів, а наявність та формування відповідних адміністративних структур та юридичних механізмів, необхідних для реалізації

оновленого митного українського законодавства, належний професійний рівень та технічне оснащення працівників митних органів України.

Література

1. Косенко В.П., Опошнян Л.И. Основы теории эффективности таможенного дела.-М.:РиО РТА,2005.-200с.
2. Міжнародна конвенція про спрощення й гармонізацію митних процедур від 18 травня 1973р.// Комп'ютерна правова система «Ліга:ЗАКОН» інформаційно-аналітичного центру «Ліга» (м.Київ). <http://www.ligazakon.ua/jurist/>
3. Положення ГУГТК СССР от 18 августа 1989 года № 137 «О порядке пропуска и декларирования товаров и имущества, перемещаемых через государственную границу СССР» //Комп'ютерна правова система «Ліга:ЗАКОН» інформаційно-аналітичного центру «Ліга» (м.Київ). <http://www.ligazakon.ua/jurist/>
4. Таможенный кодекс Российской Федерации.-М.:Издательство „Омега-Л”: Проспект: Издательство „КноРус”,2009.-211с.- (Кодексы Российской Федерации)
5. Официальный сайт Государственного таможенного комитета республики Беларусь <http://gtk.gov.by/ru>
6. Генеральна угода з тарифів та торгівлі, в редакції 1994р. //Комп'ютерна правова система «Ліга:ЗАКОН» інформаційно-аналітичного центру «Ліга» (м.Київ). <http://www.ligazakon.ua/jurist/>
7. Указ Президента України „Про затвердження Концепції трансформації митного тарифу України на 1996-2005роки відповідно до системи ГАТТ/СОТ від 06.04.96р. №255/96 //Комп'ютерна правова система «Ліга:ЗАКОН» інформаційно-аналітичного центру «Ліга» (м.Київ). <http://www.ligazakon.ua/jurist/>
8. Митний кодекс України: за станом на 01.09.2007р./Відомості Верховної Ради України.- Офіц.вид.-К.:Парлам.вид-во,2002.-288с.- (Бібліотека офіційних видань).
9. Толковый словарь таможенного права / Под ред. проф. А.Н. Козырина. – М.: ОАО «Издательский дом «Городец»»,2006.-С.440.
10. Корняков К.А. Управление развитием технологий таможенного контроля товаров и транспортных средств в таможенных органах Российской Федерации: Монография. – М.: РиО РТА, 2003. с.5.
11. Данильцев Л.В. Международная торговля: инструменты регулирования: Учебно-практическое пособие.-2-е изд., перераб.-М.: Издательский дом «Деловая литература»; Издательство «Палеотип», 2004,-С.159,162;
12. Дюмулен И.И. Международная торговля. Тарифное и нетарифное регулирование. Учебное издание/И.И.Дюмулен.-влет,2004.-С.301.
13. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження основних напрямів урядової політики в економічній та соціальній сфері на 2006 рік” від 20.01.2006р.№42 Комп'ютерна правова система «Ліга:ЗАКОН» інформаційно-аналітичного центру «Ліга» (м.Київ). <http://www.ligazakon.ua/jurist/>

Денисенко, С.І. Теоретичні і практичні аспекти розвитку правового регулювання митних процедур на міжнародному і національному рівнях [Текст] / С.І. Денисенко // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2009. – №5(46). – С. 135-140.